

Udvikling og afprøvning af sætningsforståelsestest for voksne med dansk som andetsprog

METTE STIDSEN & ANNA STEENBERG GELLERT

ABSTRACT

Artiklen beskriver udviklingen og afprøvningen af en ny sætningsforståelsestest rettet mod voksne med dansk som andetsprog. Vi udarbejdede en billedudpegningstest til afdækning af forståelse af hørte sætninger med forskellige konstruktioner og af forskellig kompleksitet. Vi afprøvede denne test med i alt 264 voksne med dansk som andetsprog og 101 voksne med dansk som førstesprog fra forskellige undervisningstilbud (forberedende voksenundervisning, danskuddannelse og ordblindeundervisning). Afprøvningsresultaterne indikerede, at testen var et pålideligt og gyldigt mål for sætningsforståelse, og at sværhedsgraden af testen som helhed passede til målgruppen af voksne med dansk som andetsprog. En undersøgelse af besvarelsener af testens enkelte opgaver viste, at de opgaver, som var hhv. de letteste og de sværeste for deltagerne med dansk som andetsprog, også var blandt de letteste og sværeste for deltagerne med dansk som førstesprog. For begge grupper af deltagere var det, som kendetegnede sætningerne i de letteste opgaver, at de var korte, bestod af en enkelt sætning og var relativt simple i deres opbygning, samt at subjektet var placeret først i sætningerne. I modsætning hertil var de sværeste opgaver kendetegnet ved, at sætningerne var relativt lange, og at især subjekterne var komplekse og ikke stod først i sætningen.

EMNEORD: sætningsforståelse; syntaks; testning; dansk som andetsprog

1 INDLEDNING

Denne artikel afrapporterer dels arbejdet med udviklingen af en test af sprogforståelse over ordniveau, dels resultaterne af afprøvningen af testen med fokus på, hvilke sætningskonstruktioner der er henholdsvis svære og lette for voksne med dansk som andetsprog.

1.1 Sprogforståelse

En del voksne i Danmark har vanskeligheder med at forstå og anven-

de tekster i hverdagen (Rosdahl et al. 2013). På basis af den klassiske såkaldte ”enkle læsemodel” (Hoover & Gough 1990) kan der udpeges to hovedgrupper af årsager til vanskeligheder med læseforståelse. Noget forenklet kan læseforståelsesvanskeligheder siges at skyldes vanskeligheder med enten afkodning af ord, dvs. omdannelse af skrifttegn til lyde, eller begrænset sprogforståelse.

Sprogforståelse er evnen til at omdanne sprog til et indre mentalt billede, dvs. at skabe en forestilling om betydningen af det sprog, man møder (Oakhill et al. 2015: 21). Sprog optræder både på skrift og i tale, og man kan derfor tale mere specifikt om sprogforståelse som læse- eller lytteforståelse. Sprogforståelsen er grundlæggende den samme, men der er forskelle mellem læst og hørt sprog. Som nævnt ovenfor kræver læseforståelse også afkodningsfærdigheder. Vanskeligheder med afkodning er dominerende ved ordblindhed, mens vanskeligheder med læsning på et fremmed- eller andetsprog typisk i højere grad skyldes begrænsninger i sprogforståelse (Elbro 2021). I denne artikel er fokus på sidstnævnte type af begrænsninger, dvs. vanskeligheder med sprogforståelse på et fremmed- eller andetsprog. For at afdække denne type vanskeligheder, men uden at afkodningsfærdigheder skulle indvirke på resultaterne, udviklede vi en lyttetest, hvori intet skrevet sprog optrådte.

Sprogforståelse kan anskues på forskellige niveauer. En central komponent i sprogforståelsen er ordforrådet, altså forståelsen af enkelte ords betydning (Elbro 2014). Dette betegnes som sprogforståelse på ordniveau. Vores test undersøger sætningsforståelse, altså sprogforståelse over ordniveau. Forståelsen af sætningskonstruktioner kan spille en selvstændig rolle for læseforståelsen (Nielsen et al. 2022, Poulsen et al. 2022, Silva & Cain 2015). Tidligere undersøgelser viser, at personer, der læser på et andet- eller fremmedsprog, ofte netop har begrænset sprogforståelse i forhold til læsere med det pågældende sprog som førstesprog og gennemsnitligt klarer sig væsentligt ringere både i skriftlige test af læseforståelse og mundtlige test af bl.a. ordforråd (Gellert & Elbro 2008, Rønberg 2014) og sætningsforståelse (Asmussen & Elbro 2017).

1.2 Undervisningstilbud

Der findes i Danmark forskellige undervisningstilbud for voksne, der af den ene eller den anden grund kan have vanskeligheder med at forstå

og anvende tekster i hverdagen. Således udbydes der *danskuddannelse* for voksne udlændinge, mens voksne ordblinde kan deltage i *ordblindeundervisning*. Endvidere udbydes flere fag inden for *forberedende voksenundervisning* (FVU).

I denne sammenhæng er to fag inden for FVU relevante: FVU-dansk og FVU-start. *FVU-dansk* har fokus på det skriftsproglige og skal give deltagerne øgede muligheder for at forstå, anvende og producere skrevne tekster (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2020). FVU-dansk blev igangsat i 2001 under betegnelsen FVU-læsning som et tilbud primært rettet mod kortuddannede voksne med dansk som førstesprog. Den oprindelige målgruppe udgør imidlertid nu et mindretal af antallet af deltagere, og langt den største deltagergruppe er voksne med dansk som andetsprog (EVA 2020). I 2016 etableredes faget *FVU-start* som et tilbud til voksne med dansk som andetsprog, der har behov for at styrke deres dansksproglige færdigheder forud for deltagelse i øvrige FVU-fag, fx FVU-dansk (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2020).

Ved visitering af voksne til FVU-dansk er det obligatorisk for uddannelsesinstitutionerne at anvende det netbaserede testmateriale *Vejledende Læsetest for Voksne* (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2022). Dette testmateriale, som oprindeligt er udviklet af Gellert og Elbro (2008), bygger på den ovenfor beskrevne enkle læsemodel (se afsnit 1.1) og indeholder tre deltest, der hver afdækker et af områderne læseforståelse, afkodning og sprogforståelse. Deltesten af læseforståelse er en tekstforståelsestest. Deltesten af sprogforståelse er en ordforrådstest, hvor deltageren i hver opgave hører et ord og blandt flere mulige billeder skal vælge det, der svarer til det hørte ord.

Ved visitering til FVU-start er det obligatorisk at anvende en bestemt samtaleguide (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2022), men der er endnu ikke stillet noget testmateriale til rådighed.

1.3 Projektramme

Ved Center for Læseforskning på Københavns Universitet har vi af Undervisningsministeriet fået til opgave at udvikle og afprøve nogle nye it-baserede test, der kan gennemføres med grupper af voksne og indgå som supplement til de nuværende materialer ved visitering til FVU-

dansk og FVU-start. Hensigten er bl.a., at de nye test skal bidrage til en mere grundig afdækning af sprogforståelse hos voksne med dansk som andetsprog end den nuværende deltest af ordforråd i Vejledende Læsetest for Voksne og samtaleguiden til FVU-start giver grundlag for.

Som led i et større projekt har denne artikels forfattere i samarbejde med professor Carsten Elbro derfor udviklet en ny test til afdækning af sprogforståelse over ordniveau i form af en sætningsforståelsestest rettet mod voksne med dansk som andetsprog.

Som baggrund for vores beskrivelse af udviklingen og afprøvningen af denne test redegør vi i det følgende kort for tidligere undersøgelser med test af sætningsforståelse og gængse metoder til vurdering af kvaliteten af nye test.

1.4 Tidligere undersøgelser med test af sætningsforståelse

Der er i tidligere undersøgelser af sætningsforståelse anvendt forskellige testformater til afdækning af forståelse af sætninger med bestemte syntaktiske konstruktioner. Som baggrund for vores undersøgelse beskriver vi i det følgende kort tre af de hyppigst anvendte testformater og relevante resultater af udvalgte (især danske) undersøgelser.

I en række tidligere undersøgelser (fx Asmussen & Elbro 2017, Dabrowska & Street 2006, Grandjean & Poulsen 2017, Nielsen et al. 2022, Poulsen & Gravgård 2016, Poulsen et al. 2022) er der anvendt et testformat, hvor deltageren hører en sætning (fx ”I træet klatrer Anna, som jagter Line”). Derefter bliver deltageren spurgt om, hvem der udfører en bestemt handling (fx ”Hvem jagter?”) og skal så udpege agenten. Eksemplet stammer fra en undersøgelse af elever i 5. klasse med dansk som førstesprog, hvor Grandjean og Poulsen (2017) undersøgte sværhedsgraden i tre forskellige konstruktionspar på dansk: aktiv over for passiv, subjekt- over for objektrelativsætninger og sætninger med præ-modificeret nominalled over for sætninger med indskudte relativsætninger. Undersøgelsen viste, at eleverne havde signifikant sværere ved at udpege agenten i sætninger med passivkonstruktioner, objektrelativsætninger og sætninger med indskudte relativsætninger. I tråd hermed fandt Poulsen et al. (2022) vha. en videreudviklet udgave af denne test, at elever i 6. klasse med dansk som førstesprog også havde sværere ved at forstå sætninger med objekt-verbum-subjekt-ledstilling (OVS-sætning-

ger) end sætninger med den kanoniske subjekt-verb-objekt-struktur (SVO-sætninger).

En tilpasset udgave af denne danske sætningsforståelsestest blev med overskriften "Hør sætningerne" afprøvet med voksne FVU-kursister af Asmussen og Elbro (2017), som fandt en relativt stærk korrelation (0,62) mellem kursisternes resultater i den hørte sætningsforståelsestest og en test af læseforståelse. Det vil sige, at der var en relativt stærk sammenhæng imellem, hvordan deltagerne klarede sig i sætningsforståelsestesten og i læseforståelsestesten. Undersøgelsen viste endvidere, at FVU-kursister med dansk som andetsprog klarede sig signifikant ringere i sætningsforståelsestesten som helhed end kursister med dansk som førstesprog. Det rapporteres imidlertid ikke, om der var sætninger med bestemte konstruktioner, som var særligt lette eller svære for kursisterne med hhv. dansk som førstesprog og andetsprog. En mere detaljeret analyse gives af Dabrowska og Street (2006), som undersøgte forståelsen af sætninger med forskellige konstruktioner blandt både højt- og lavtuddannede voksne med engelsk som enten førstesprog eller andetsprog. I testen skulle deltagerne identificere agenten i sætninger med hhv. aktiv- og passivkonstruktioner, hvoraf nogle sætninger var plausible, mens andre var kontraintuitive. Dabrowska og Streets undersøgelse viste, at i testen som helhed lå begge grupper af højtuddannede deltagere med hhv. engelsk som førstesprog og engelsk som andetsprog helt i top og klarede sig bedre end de to grupper af lavtuddannede deltagere. Blandt de lavtuddannede havde deltagerne med engelsk som førstesprog lidt lettere end deltagerne med engelsk som andetsprog ved aktiv-sætningerne med plausibelt indhold. Men de lavtuddannede deltagere med engelsk som førstesprog klarede sig faktisk markant ringere end alle de tre andre grupper ved passivsætninger, især når disse sætninger også var kontraintuitive. Dette indikerer, at personer med et givet sprog som andetsprog ikke nødvendigvis har sværere ved at forstå alle sætningskonstruktioner end personer med det pågældende sprog som førstesprog, men at andre forhold kan spille en væsentlig rolle, fx uddannelsesrelaterede forskelle i erfaring med ikke-kanoniske sætningskonstruktioner og i tendens til at tolke sætninger på basis af intuition.

Et andet hyppigt anvendt format i undersøgelser af forståelse af sætninger med bestemte konstruktioner er en billedudpegningstest, hvor

deltageren i hver opgave hører en sætning, ser fire billeder og skal vælge det, der passer til sætningen (fx Brimo et al. 2017, Frizelle et al. 2019). Dette er formatet i den internationalt udbredte *Test for Reception of Grammar (TROG)*, som også findes i en dansk udgave og indeholder opgaver til at afdække forståelsen af ordstilling, ordbøjninger og funktionsord (Bishop 2010). Den danske version er blevet anvendt i flere undersøgelser af børn med dansk som førstesprog (fx Engberg-Pedersen & Vang Christensen 2017, Nielsen et al. 2022). Senest fandt Nielsen og kolleger i deres undersøgelse af danske elever i 4. klasse en moderat statistisk sammenhæng (korrelationen var 0,40) mellem resultaterne i TROG-testen og elevernes resultater i en test af læseforståelse. Os bekendt er en sætningsforståelsestest med billedudpegningsformatet imidlertid ikke blevet systematisk afprøvet med personer med dansk som andetsprog.

I et tredje udbredt testformat anvendes sætningsgentagelse (fx Frizelle et al. 2017, 2019). Her hører deltageren sætninger af varierende længde og kompleksitet og skal så gentage hver sætning så præcist som muligt. Dette testformat indgår i flere undersøgelser af børn med dansk førstesprog (fx Engberg-Pedersen & Vang Christensen 2017, Nielsen et al. 2022). Test med sætningsgentagelse har i udenlandske undersøgelser vist sig at kunne differentiere mellem andet- og fremmedsprogede personer på forskellige niveauer (Yan et al. 2015). Særligt længden af sætningerne har effekt på, hvor svært det er at gentage en hørt sætning korrekt, uanset om deltageren testes på deres førstesprog (Moll et al. 2013, Polišenská et al. 2015) eller på et andet- eller fremmedsprog (Perkins et al. 1986), og præstationer i denne testtype afhænger ikke blot af deltagernes sprogfærdigheder, men også af mere generelle bearbejdningsressourcer som arbejdshukommelse (Moll et al. 2013).

Nielsen og kolleger (2022) sammenlignede i den tidligere nævnte undersøgelse af danske elever i 4. klasse tre test med de ovenfor beskrevne forskellige formater: en test med sætningsgentagelse, den danske udgave af billedudpegningstesten TROG og en lyttetest, hvor deltagerne skulle udpege agenten (kaldet "whodunnit"-testen). Nielsen og kolleger fandt, at elevernes resultater i alle disse tre test korrelerede moderat (0,34-0,44) med deres resultater i en test af læseforståelse. Endvidere indikerede undersøgelsen, at både billedudpegningstesten og "whodunnit"-testen som tilsigtet primært afdækkede syntaksforståelse,

og at elevernes resultater i disse to test hver især selvstændigt kunne forklare dele af variationen i elevernes læseforståelse, selv efter at der statistisk var taget højde for individuelle forskelle i elevernes afkodningsfærdigheder, ordforråd og generelle problemløsningsfærdigheder. I modsætning hertil lod testen med sætningsgentagelse til at være mere et generelt sprogforståelsesmål end et mål for specifikt syntaksforståelse, og elevernes resultater i denne test kunne ikke selvstændigt bidrage til at forklare variationen i elevernes læseforståelse. Sammenligningen viste således, at de tre test af sætningsforståelse (sætningsgentagelse, TROG og ”whodunnit”-testen) målte noget lidt forskelligt.

Som nævnt i afsnit 1.3 fik vi som led i et større projekt til opgave at udvikle en it-baseret gruppetest til afdækning af sætningsforståelse blandt voksne med dansk som andetsprog. Vi valgte at udvikle en ny test med billedudpegningsformatet og inddrog som sammenligningsgrundlag en test af ”whodunnit”-typen. Som beskrevet ovenfor er begge disse velafprøvede formater til afdækning af forståelse af hørte sætninger med forskellige syntaktiske konstruktioner, og begge har vist sig at kunne bidrage til at forklare individuelle forskelle i læseforståelse. Endvidere kan test med både billedudpegningsformat og ”whodunnit”-format gennemføres med deltagere, som sidder i en gruppe i samme lokale, hvor de samtidig løser opgaverne hver for sig, hvorimod test med sætningsgentagelse kun kan gennemføres med en enkelt deltager ad gangen og derfor ikke ville fungere inden for vores projektramme, hvor testene netop skulle kunne køres som gruppetest.

1.5 Pålidelighed og gyldighed af test

For at kunne vurdere kvaliteten af en ny test er det vigtigt at undersøge testens pålidelighed (reliabilitet) og gyldighed (validitet) (Bachman 2004, Elbro & Poulsen 2015, Juul et al. 2021). Som baggrund for vurderingen af kvaliteten af den nye sætningsforståelsestest beskriver vi i det følgende kort, hvad disse centrale begreber dækker over, og hvordan de kan undersøges.

En test skal give et rimeligt pålideligt indtryk af en deltagers færdighed, hvor tilfældigheder ikke spiller nogen stor rolle. Man kan vurdere pålideligheden (reliabiliteten) af en test ved at se på resultater fra afprøvningen af testen. En udbredt metode er at undersøge, hvor stærk en

indbyrdes sammenhæng (korrelation) der er mellem afprøvningsdeltagernes resultater i de enkelte opgaver i testen og se på, om den såkaldte opgavehomogenitet (almindeligvis målt med Cronbachs alfa) er høj, typisk over 0,70 (Elbro & Poulsen 2015). De bedste oplysninger om pålideligheden af en test kan man imidlertid få, hvis man ser på korrelationen mellem deltagernes resultater i to parallelle udgaver af den samme test, hvilket naturligvis forudsætter, at testudviklerne faktisk har lavet to tilstræbt parallelle udgaver. Denne korrelation bør ifølge Elbro og Poulsen (2015) være over 0,80, sådan at langt størstedelen af forskellene mellem deltagernes resultater er de samme med de to udgaver af testen.

En test skal også være gyldig (valid). Det vil sige, at testen faktisk skal afdække det, som den har til formål at afdække – og ikke alt muligt andet. Hvis en test fx siges at afdække sprogforståelse, har testen begrænset gyldighed, hvis korrekt besvarelse af opgaverne ikke kun kræver sprogforståelse, men også fx en særlig baggrundsviden om et bestemt emne (Juul et al. 2021). Ofte undersøges gyldigheden af en ny test ved at se på sammenhængen mellem deltageres resultater i den nye test og deres resultater på omtrent samme tidspunkt i en anden test, der afdækker det samme færdighedsområde. Hvis en test er gyldig, må man forvente, at der er en relativt stærk korrelation mellem deltageres resultater i to test inden for samme område – ellers er der noget galt med gyldigheden af (mindst) den ene test (Juul et al. 2021). Korrelationen mellem to test inden for samme færdighedsområde bør ifølge Elbro og Poulsen (2015) være over 0,70. Men gyldigheden af en test kan også undersøges ved at sammenholde deltageres testresultater med andre observationer, fx læreres bedømmelser af deltagernes færdigheder (Elbro & Poulsen 2015) eller ved at sammenligne testresultaterne for grupper af deltagere, der kan antages at være på forskellige færdighedsniveauer (Bachman 2004). Endelig kan gyldigheden undersøges ved sammenligning med, hvordan det går deltagerne senere (prædiktiv validitet), men det er mere krævende, da deltagerne så skal følges over nogen tid (Elbro & Poulsen 2015).

1.6 Sigte

Vi vil i det følgende beskrive udviklingen af en ny sætningsforståelsestest rettet mod voksne med dansk som andetsprog og herunder reddegøre for centrale overvejelser vedr. udformningen af testen. På basis af

resultater fra afprøvningen vil vi indledningsvis undersøge sætningsforståelsestestens pålidelighed og gyldighed og dernæst vurdere sværhedsgraden af testen som helhed i forhold til målgruppen. Endvidere vil vi udforske, hvad der karakteriserer de sætninger i testen, som er hhv. lette og svære at forstå for voksne med dansk som andetsprog, og i den sammenhæng undersøge, om de sætninger, som er lette og svære for voksne med dansk som andetsprog, også er relativt lette og svære for voksne med dansk som førstesprog.

2 METODE

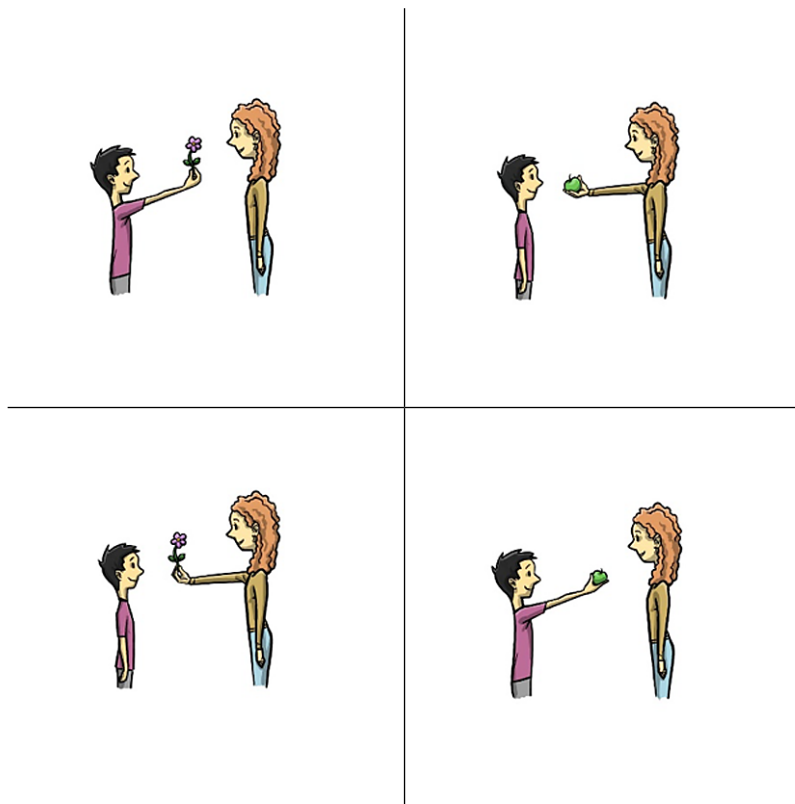
2.1 Ny sætningsforståelsestest: *"Hvilket billede passer til sætningen?"*¹

2.1.1 Design

Testen er it-baseret og har billedudpegningsformat. Billederne er efter vores anvisninger blevet udarbejdet af en illustratør. Deltagerne tilgår testen via et link til en hjemmeside. I hver opgave hører deltageren via hovedtelefoner en sætning og ser fire billeder på skærmen (se figur 1). Deltageren ser altså et målbillede, som er den rigtige svarmulighed, og tre distraktorbilleder, som er de forkerte svarmuligheder. Deltageren skal derefter trykke på det billede, som svarer til den hørte sætning. På intet tidspunkt møder deltageren tekst eller enkelttegn, og testen stiller dermed ingen krav til afkodning.

1 Testen er ikke offentligt tilgængelig.

FIGUR 1. EKSEMPEL PÅ EN OPGAVE FRA TESTEN. TIL DISSE BILLEDER HØRES SÆTNINGEN "DRENGEN GIVER KVINDEN ÆBLET"

Testen er udviklet i to parallelt opbyggede udgaver. Hver udgave indeholder 28 opgaver (items). Deltagerne har 25 sekunder til at besvare hver opgave, og sætningen høres kun én gang. Denne fremgangsmåde introduceres og afprøves i tre indledende øveopgaver. Udgaverne er parallelle på den måde, at den samme konstruktion testes i fx opgave 1 i både den ene og den anden udgave. I opgave 1 høres sætningen "Drengen giver kvinden æbler" (se figur 1) i udgave 1 og sætningen "Manden giver pigen gaven" i udgave 2. Begge udgaver tester altså forståelsen af en sætning med et verbum plus indirekte og direkte objekt i opgave 1. Ordene er ikke de samme i de to sætninger, men totalt i de to udgaver optræder de samme ord næsten lige så mange gange. En form af ordet "mand" optræder fx syv gange i begge testudgaver. På den måde er det

tilstræbt, at de to udgaver har samme sværhedsgrad. Under afprøvnin-gen har deltagerne gennemført begge udgaver; nogle deltagere har fået den ene udgave først, andre har fået den anden først.

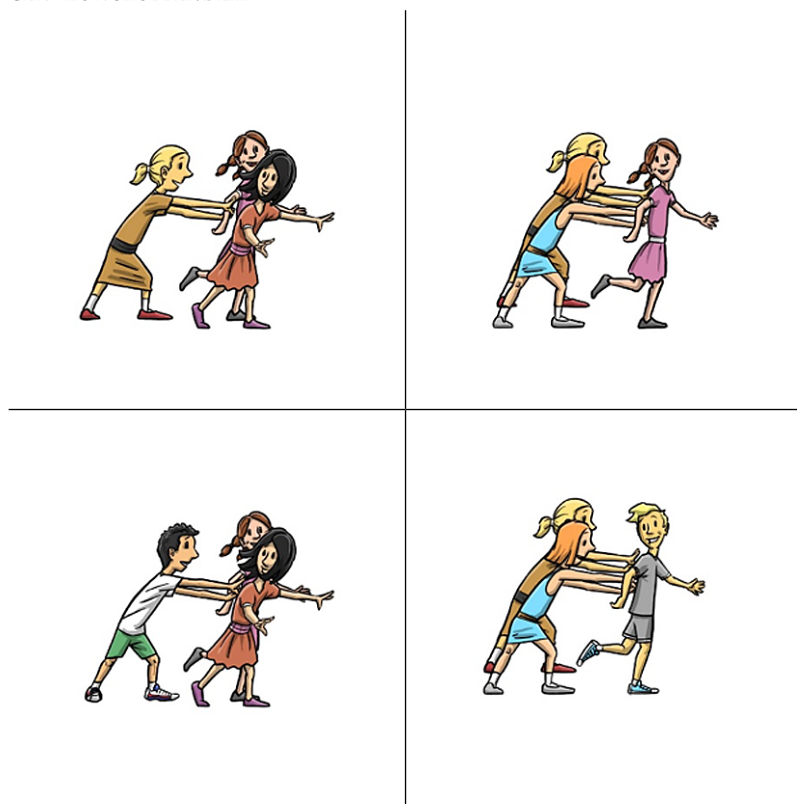
2.1.2 Ordvalg

Vi tilstræbte at holde kravene til deltagernes kendskab til danske ord så lave som muligt for at kunne afdække deltagernes sprogforståelse over ordniveau. Det gjorde vi på tre måder: For det første anvendte vi et begrænset antal forskellige ord, og de samme ord blev brugt igen og igen. For det andet benyttede vi højfrekvente ord, som er almindelige i dagligdagssituationer. For det tredje valgte vi ord, som deltagere fra testens målgruppe forventes at kende, fx *mand* og *kvinde*.

Testens målgruppe er voksne med dansk som andetsprog. De kan have boet i Danmark i kortere eller længere tid, og vi kan ikke vide, hvilke erfaringer og referencer de hver især kommer med. Derfor tog vi ved valg af ord afsæt i situationer, som en voksen i Danmark alminde-ligvis støder på i sin dagligdag. Det drejer sig fx om almindelige hand-linger som at sidde, løbe, køre på cykel eller benytte andre transport-midler. Vi undgik fagspecifikke ord og ord, som knytter sig til bestemte grupper i samfundet, fx sportsinteresserede. Desuden undgik vi ord, som hører til et hjemmedomæne, da voksne med dansk som andetsprog ikke nødvendigvis taler dansk i hjemmet.

For at kunne anvende de valgte konstruktioner i testen behøvede vi dog ord med forskellige egenskaber. Eksempelvis havde vi brug for både animate og inanimate substantiver som *hund* og *bus*. Vi havde også brug for både intransitive, monotransitive og ditransitive verber, som det fx ses i sætningen ”Hun skubber dem” (se figur 2), hvor det mo-notransitive verbum *skubber* indgår. Det er næppe det første verbum, som personer med dansk som andetsprog lærer, men det muliggør en konstruktion, hvor deltageren skal forstå pronomenernes køn og tal.

FIGUR 2. EKSEMPEL PÅ EN OPGAVE FRA TESTEN. TIL DISSE BILLEDER HØRES SÆTNINGEN "HUN SKUBBER DEM"

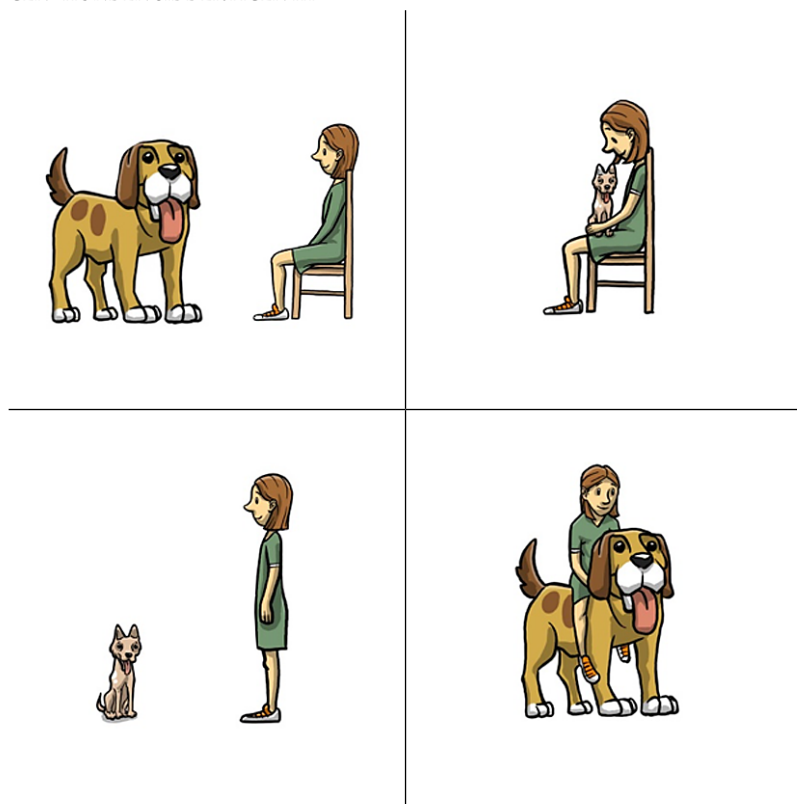
Ordkendskab handler ikke kun om at kende eller ikke kende betydningen af et ord, men også om dybden af kendskabet. Måske kan en deltager identificere verbet *skubbe* som et transitivt aktivitetsverbum (det betyder ikke, at deltageren nødvendigvis kan forklare dette), men kan ikke skelne det fra antonymet *trække*. Stilles en opgave, hvor *skubbe* kontrasteres med *trække*, er der en risiko for, at deltageren svarer forkert som følge af en begrænset dybdeforståelse af verbet. Stilles derimod en opgave, hvor verbet *skubbe* indgår i både sætningen for det rigtige (målbilledet) og for de forkerte (distraktorbillederne) billedsvar og ikke kontrasteres med andre verber, er deltagerens begrænsede forståelse af verbet *skubbe* muligvis tilstrækkelig til, at opgaven kan besvares korrekt. Da testens formål ikke er at undersøge deltagerens ordforråd, anvendte

vi ikke ord med en nær betydning som kontraster mellem det korrekte billede og distraktorbillederne.

2.1.3 Valg af personer, dyr, situationer og farver

Da målgruppen for testen er voksne, skulle den så vidt muligt ikke fremstå barnlig i sit udtryk. Det fik konsekvenser for vores valg af personer, dyr og situationer. Som udgangspunkt var voksne personer i fokus i testen. Børn optrådte for at give en tydelig kontrast til den voksne person. Når et billede hurtigt skal aflæses, kan det være lettere at skelne mellem en mand og en pige end mellem en mand og en kvinde. I enkelte opgaver fraveg vi dette princip, når andre forhold gjorde det uhensigtsmæssigt at anvende billeder af voksne. Det gælder fx sætningen ”Hunden sidder pigen på”. Sætningen er kontraintuitiv, og det ville især gælde, hvis vi placerede en voksen person oven på hunden. En tegning af en pige placeret oven på en sanktbernhardshund vurderede vi som mere acceptabel (se figur 3).

FIGUR 3. EKSEMPEL PÅ EN OPGAVER FRA TESTEN. TIL DISSE BILLEDER HØRES SÆTNINGEN "HUNDEN SIDDER PIGEN PÅ"

Tre dyrearter optræder i testen: hunde, katte og fugle. Dyr er anvendelige som både agenter og patienter, og det kan være lettere hurtigt at skelne imellem en mand og en hund end mellem en mand og en kvinde. Vi valgte de tre dyrearter, fordi de er meget almindelige, og fordi vi forventer, at alle voksne i Danmark i deres dagligdag møder disse dyr. Vi fravalgte bondegårdsdyr og zoologiske dyr, da de for mange primært optræder i børnebøger eller som børnelegetøj og derfor kunne give testen et barnligt udtryk.

Som udgangspunkt undgik vi legesituationer i testens sætninger. I stedet valgte vi fx transportsituationer. Vi gjorde en undtagelse i tre sætninger, hvor vi anvendte de potentielt voldelige verber *skubbe* (til) og *slå* (på). Vi ønskede ikke et voldeligt udtryk i testen, og vi valgte

derfor at illustrere disse ord med bl.a. legende situationer mellem børn (se figur 2).

Af hensyn til farveblinde testdeltagere anvendte vi kun farverne blå, gul og hvid i testsætningerne. Det vil sige, at ingen opgave kræver, at en deltager kan skelne imellem fx røde og grønne genstande på et testbillede. Ifølge Bek (2022) har de fleste farveblinde vanskeligheder med netop de to sidstnævnte farver.

2.1.4 Valg af konstruktioner

De to opgavesæt indeholder hver 28 sætninger. Hvert sætningspar repræsenterer en grammatisk konstruktion. Testen blev udviklet med udgangspunkt i den tidligere nævnte danske udgave af billedudpegningstesten *Test for Reception of Grammar (TROG)* (Bishop, 2010), men med tilpasninger og tilføjelse af andre konstruktioner. TROG er som nævnt udformet til at afdække forståelsen af ordstilling, ordbøjninger og funktionsord (Bishop 2010), og vi valgte at gøre det samme for at komme godt rundt om sprogforståelsen over ordniveau. Vi tilføjede desuden nogle sætninger med udtryk fra dagligdagssituationer, fx *at vente på bussen* og *at holde i kø*.

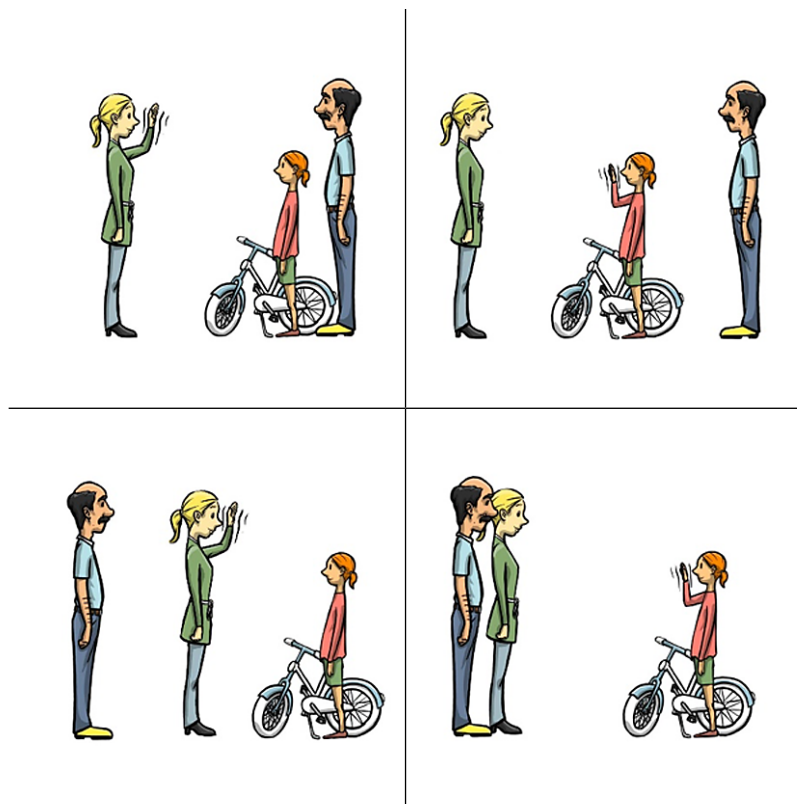
Til at starte med udviklede vi sætninger efter de samme konstruktioner, som blev anvendt i TROG. Det gælder fx en konstruktion med verbal og to argumenter: ”Manden ser bilen”, som svarer til sætningen ”Pigen skubber kassen” i TROG, og en konstruktion med subjekt med relativsætning: ”Manden, som sidder ned, peger på pigen”, som svarer til sætningen ”Manden, som spiser, kigger på katten” i TROG.

Vi lavede en ensretning af de parallelle konstruktioner i de to opgavesæt. Vi har skelnet mellem simpelt verbal, fx *giver*, og kopula (*er*) plus prædikativt adjektiv, fx *er blå*, sådan at det altid er den samme konstruktion og verbalform, som optræder i de parallelle opgaver i de to testudgaver. På samme måde har vi skelnet mellem verbal plus objekt, fx *ser bilen*, og verbal plus præpositionsobjekt, fx *peger på pigen*.

I en indledende pilotundersøgelse af testen fandt vi, at en del voksne med dansk som andetsprog besvarede alle opgaverne korrekt. Da det ikke ville være hensigtsmæssigt med en sådan loftseffekt blandt deltagere i målgruppen for den endelige udgave af testen, tilføjede vi for at øge sværhedsgraden nogle bevidst komplekse opgaver, som vi i det føl-

gende vil nævne et par stykker af. En af dem består af to sætninger med subjekt med relativsætning: ”Kvinden, som står op, spiser ikke et æble, men drengen, som sidder ned, gør”. Vi antog, at længden på sætningen ville øge sværhedsgraden. Vi tilføjede også en sætningskløvning: ”Det er den gule og ikke den hvide kasse, pigen skubber til”. Vi formodede, at den sene fremkomst af subjekt og verbal ville gøre sætningen svær. En tredje opgave består af to sætninger og indeholder en fremrykning af præpositionens styrelse til forfæltet samt en ellipse: ”Pigen med cyklen vinker kvinden til, men ikke til manden med de gule sko” (se figur 4).

FIGUR 4. EKSEMPEL PÅ EN OPGAVE FRA TESTEN. TIL DISSE BILLEDER HØRES SÆTNINGEN ”PIGEN MED CYKLEN VINKER KVINDEN TIL, MEN IKKE TIL MANDEN MED DE GULE SKO”

I overensstemmelse med TROG begrænsede vi kongruens til de opgaver, hvor netop ordbøjning var i fokus. I en sætning som ”Bogen på

blyanten er blå” valgte vi derfor et subjekt af fælleskøn for at undgå, at *blå* skulle have endelsen *-t*.

Ved alle opgaver havde vi den begrænsning, at de skulle kunne illustreres tydeligt og entydigt. Af den grund tester sætningsforståelsestesten ikke deltagerens forståelse af tempus eller af konnektiver.

I testen optræder kun én kontraintuitiv sætning, den tidligere nævnte ”Hunden sidder pigen på” (figur 3). Den blev ikke udformet med det formål at være kontraintuitiv, men fordi vi ønskede en sætning med præpositionens styrelse fremrykket i forfeltet.

Ligesom i TROG skal deltageren vælge imellem fire billeder i hver opgave. Der er ét billede, som repræsenterer det korrekte svar, og tre distraktorbilleder som fejlmuligheder. Vi sørgede for, at alle fire billeder rummer elementer, som går igen i et andet billede. Det gør, at ingen af billederne skiller sig særligt ud fra de øvrige, og det gør alle billederne til lige potentielle svarmuligheder. Det ses fx i billedopbygningen til sætningen ”Drengen giver kvinden æblet” (se tabel 1 og figur 1). Som subjekt optræder kun to forskellige substantiver: *drengen* og *kvinden*. De samme to substantiver optræder som objekter. Verbalet *giver* går igen i alle fire billeder.

TABEL 1. EKSEMPEL PÅ KORREKT SVAR OG TRE DISTRAKTORER

Korrekt svar	Distraktor 1	Distraktor 2	Distraktor 3
Drengen giver kvinden æblet	Drengen giver kvinden blomsten	Kvinden giver drengen æblet	Kvinden giver drengen blomsten

2.2 Supplerende sætningsforståelsestest: ”Hør sætningerne”

Vi ønskede at undersøge gyldigheden af den ovenfor beskrevne nye sætningsforståelsestest ”Hvilket billede passer til sætningen?” ved at sammenholde nogle af deltagerens resultater i denne test med en anden test inden for samme færdighedsområde. Derfor inddrog vi en supplerende it-baseret sætningsforståelsestest i form af en videreudviklet udgave af den tidligere omtalte test ”Hør sætningerne”, som Asmussen og Elbro (2017) anvendte i en undersøgelse af FVU-kursister (se afsnit 1.4). I den videreudviklede udgave med i alt 30 opgaver hører deltageren i hver opgave to sætninger (fx ”Familien skal snart afsted. Moren kalder på drengen, som pigen hjælper”) og får så et spørgsmål med tre svarmu-

ligheder (fx ”Hvem hjælper? Moren, drengen eller pigen?”). Deltageren skal derefter vælge det rigtige svar blandt de tre hørte muligheder ved at trykke på et tal (1, 2 eller 3).

2.3 Øvrige test

Ud over de ovenfor beskrevne test gennemførte deltagerne som led i afprøvningen nogle nyudviklede test af basale it-færdigheder og afkodningsfærdigheder samt en videreudviklet test af ordforråd. Da denne artikel fokuserer på den nye test af sætningsforståelse, beskriver vi ikke disse øvrige test nærmere her, men henviser til projektrapporten (Gellert et al. undervejs).

2.4 Spørgeskema

Der blev til den aktuelle undersøgelse udarbejdet nogle spørgsmål, som deltagerne fik præsenteret på skærmen inden testene. Deltagerne blev bedt om at oplyse, hvilken skole og hvilket kursus de gik på, samt deres køn og alder. De blev desuden spurgt, om de var født i Danmark, om deres bedste sprog var dansk eller et andet sprog end dansk, og om dansk var deres modersmål. En testvejleder godkendte besvarelsen, inden deltageren påbegyndte testningen. Dette blev gjort for at sikre gyldigheden af de svar, som blev afgivet. Ikke alle deltagere kunne forstå spørgsmålene på egen hånd.

2.5 Fremgangsmåde

Forud for hovedafprøvningen af testene blev der gennemført to pilotundersøgelser med i alt 208 deltagere. På basis af resultater og erfaringer fra pilotundersøgelserne blev testene revideret.

I hovedafprøvningen deltog i alt 365 kursister fra undervisnings-tilbuddene FVU-dansk, FVU-start, danskuddannelse og ordblindeundervisning. Afprøvningen foregik i grupper med op til ti deltagere ad gangen og fandt sted på voksenuddannelsescentre, sprogcentre, AOF-afdelinger og en handelsskole. Deltagerne sad med hovedtelefoner på ved hver deres computer og fik via et link adgang til spørgeskemaet og testene. Deltagerne fik om nødvendigt hjælp til at forstå og besvare spørgeskemaet – i modsætning til opgaverne i de efterfølgende test, som deltagerne hver især skulle gennemføre på egen hånd.

Afprøvningen blev varetaget af forfatterne til denne artikel samt fire studentermedarbejdere.

3 RESULTATER

3.1 Indledende deskriptiv statistik

Tabel 2 viser antallet af deltagere i hovedafprøvningen fra de forskellige undervisningstilbud med angivelse af fordelingen af deltagere med dansk som hhv. førstesprog og andetstprog.

TABEL 2. ANTAL DELTAGERE FRA FORSKELLIGE UNDERVISNINGSTILBUD MED ANGI-
VELSE AF SPROGLIG BAGGRUND (DANSK SOM FØRSTESPROG ELLER ANDETSPROG)

Undervisningstilbud	Antal deltagere i alt	Antal deltagere med dansk som førstesprog	Antal deltagere med dansk som andetsprog
FVU-dansk	158	61	97
FVU-start	89	0	89
Danskuddannelse	78	0	78
Ordblindeundervisning	40	40	0
Alle	365	101	264

Som nævnt gennemførte nogle af deltagerne foruden de to parallelt opbyggede udgaver af den nye sætningsforståelsestest ”Hvilket billede passer til sætningen?” også den supplerende sætningsforståelsestest ”Hør sætningerne” (se afsnit 2.2). Tabellen nedenfor viser for hver af disse test antal deltagere med brugbare testresultater², deltagernes gennemsnitlige score samt den højeste og laveste opnåede score.

2 Resultaterne fra i alt otte testbesvarelser måtte udelukkes pga. afbrydelser eller tekniske problemer.

TABEL 3. DELTAGERNES GENNEMSNITLIGE SCORER (MIDDELVÆRDIER MED STANDARD-
DARDAFVIGELSER I PARENTES) PÅ DE ANVENDTE SÆTNINGSFORSTÅELSESTEST
SAMT DE HØJESTE OG LAVESTE OPNÅEDE SCORER

(Del)test	Antal deltagere i alt	Middelværdi (standard- afvigelse)	Min. score	Max. score
Hvilket billede passer til sætningen? (Udgave 1)	357	19,48 (5,04)	8	28
Hvilket billede passer til sætningen? (Udgave 2)	357	18,71 (4,93)	6	28
Hør sætningerne (supplerende test)	114	18,39 (5,76)	5	30

3.2 Testens pålidelighed og gyldighed

For at kunne vurdere pålideligheden (reliabiliteten) af den nye sætningsforståelsestest ("Hvilket billede passer til sætningen?") undersøgte vi for det første, hvor stærk en indbyrdes sammenhæng (korrelation) der var mellem afprøvningsdeltagernes resultater. Vi fandt, at den såkaldte opgavehomogenitet vurderet vha. Cronbachs alfa var 0,84 for udgave 1 af testen og 0,83 for udgave 2. For begge udgaver var opgavehomogeniteten således høj. For det andet undersøgte vi korrelationen mellem deltagernes resultater i de to parallelt opbyggede udgaver af sætningsforståelsestesten. Denne korrelation var 0,84 (Pearson's $r = 0,84$, $p < 0,01$), hvilket tyder på, at langt størstedelen af forskellene mellem deltagernes resultater var de samme med de to udgaver af testen. På baggrund af denne høje korrelation og for at forenkle de øvrige analyser blev resultaterne i de to udgaver slået sammen til én gennemsnitlig score.

For at kunne vurdere gyldigheden (validiteten) af den nye sætningsforståelsestest ("Hvilket billede passer til sætningen?") undersøgte vi for det første korrelationen mellem resultaterne i hhv. den nye test og den supplerende test af sætningsforståelse ("Hør sætningerne") for de 114 deltagere, der havde gennemført begge disse test. Vi fandt en korrelation på 0,77 (Pearson's $r = 0,77$, $p < 0,01$) mellem disse deltagers gennemsnitlige scorer i den nye test og deres scorer i den supplerende sætningsforståelsestest. Denne relativt høje korrelation indikerer, at de to test trods forskelligt format som tilsigtet afdækker nogle af de samme færdigheder blandt deltagerne. For det andet sammenlignede

vi resultaterne i den nye sætningsforståelsestest for grupper af deltagere, der kunne antages at være på forskellige sproglige færdighedsniveauer. Tabel 4 viser de gennemsnitlige resultater i sætningsforståelsestesten ”Hvilket billede passer til sætningen?” opdelt efter deltagernes sproglige baggrund og fordelt på de forskellige undervisningstilbud.

TABEL 4. GENNEMSITLIGT ANTAL KORREKT BESVAREDE OPGAVER (MIDDELVÆRDIER MED STANDARDAFVIGELSER I PARENTES) I SÆTNINGSFORSTÅELSESTESTEN ”HVILKET BILLEDE PASSER TIL SÆTNINGEN?”

Undervisningstilbud	Deltagere med dansk som førstesprog	Deltagere med dansk som andetsprog
Ordblindeundervisning	23,72 (2,55)	-
FVU-dansk	24,91 (1,87)	18,50 (3,33)
FVU-start	-	15,25 (3,04)
Danskuddannelse	-	17,60 (4,45)
Alle	24,45 (2,22)	17,12 (3,86)

Vi sammenholdt først på tværs af de forskellige undervisningstilbud alle deltagernes testscorer med oplysninger om deres sproglige baggrund og fandt vha. en t -test, at deltagerne med dansk som førstesprog som forventet gennemsnitligt præsterede signifikant bedre i sætningsforståelsestesten som helhed end deltagerne med dansk som andetsprog ($t(355) = 17,55, p < 0,001$). Vi sammenlignede derefter de andetsprogede deltagere i undervisningstilbuddet FVU-dansk med deltagerne i FVU-start, som er et tilbud til andetsprogede voksne, der vurderes at have for begrænsede danskfærdigheder til at deltage i fx FVU-dansk (se afsnit 1.2). En t -test viste, at de andetsprogede deltagere i FVU-dansk som forventet klarede sig signifikant bedre i sætningsforståelsestesten end de andetsprogede deltagere i FVU-start ($t(181) = 6,91, p < 0,001$), om end forskellen mellem de to grupper ikke var så stor som mellem deltagerne med dansk som hhv. førstesprog og andetsprog. Begge resultater underbygger gyldigheden af testen.

3.3 Testens sværhedsgrad

I hovedafprøvningen af testen fandt vi ingen gulveffekter i den nye sætningsforståelsestest. Dvs. at opgaverne ikke var så svære, at en del af deltagerne ikke løste nogen af dem rigtigt. Der var enkelte deltagere, der

besvarede alle opgaverne korrekt (se tabel 3 og 4). En nærmere analyse viste, at en sådan loftseffekt kun sås blandt deltagere med dansk som førstesprog. Inden for gruppen af voksne med dansk som andetsprog, som jo var målgruppen for testen, sås der en betydelig spredning i resultaterne. Samlet set lod testen som helhed således til at have en passende sværhedsgrad i forhold til målgruppen.

3.4 Lette og svære opgaver

I det følgende vil vi udforske sværhedsgraden af opgaverne i den nye sætningsforståelsestest med fokus på, hvad der karakteriserer hhv. lette og svære opgaver for deltagere med dansk som andetsprog. Vi vil i den sammenhæng undersøge, om de sætninger, som var lette og svære for voksne med dansk som andetsprog, også var relativt lette og svære for voksne med dansk som førstesprog. I afsnit 3.4.1 og 3.4.2 diskuterer vi de grammatiske aspekter ved henholdsvis de letteste og sværeste sætninger.

Testen består som nævnt af to udgaver med tilstræbt parallelle opgaver. For hver opgave blev det udregnet, hvor stor en procentandel af deltagerne der havde besvaret opgaven korrekt. Dette tal brugte vi som et mål for den konkrete opgaves sværhedsgrad. Vi kalder dette mål for opgavens korrekthedsprocent. Jo højere korrekthedsprocent, jo lettere anses opgaven for at være.

Afprøvningsresultaterne viste, at der var god overensstemmelse mellem sværhedsgraden for de tilstræbt parallelle opgaver. Det ses fx i opgave 22. I testudgave 1 lyder sætningen "Bilen, men ikke cyklen, er blå". Den svarede 93 % af deltagerne med dansk som andetsprog rigtigt på. I testudgave 2 lyder sætningen: "Bogen, men ikke blyanten, er hvid". Den svarede 88 % af deltagerne med dansk som andetsprog rigtigt på. De to mål for sværhedsgrad ligger relativt tæt på hinanden. For at etablere et kombineret mål for sværhedsgrad beregnede vi den gennemsnitlige korrekthedsprocent for hvert sæt af parallelle opgaver. For opgave 22 tog vi gennemsnittet af de to mål, 93 % og 88 %, og fik et samlet mål for sværhedsgrad (korrekthedsprocent) på 90,5 %.

På basis af de gennemsnitlige korrekthedsprocenter for hvert af de i alt 28 sætningspar har vi udpeget de fem sætningspar, som flest deltagere med dansk som andetsprog har besvaret korrekt, samt tilsvarende

de fem, som færrest andetsprogede deltagere har svaret rigtigt på. Disse sætningspar behandles i det følgende som hhv. de letteste og sværeste opgaver for denne deltagergruppe. De letteste fem opgaver for de andetsprogede deltagere samt korrekthedsprocenterne ses i tabel 5, mens de fem sværeste fremgår af tabel 6. Nummereringen stammer fra den rækkefølge, som deltagerne fik stillet opgaverne i ved afprøvningen.

TABEL 5. DE FEM LETTESTE OPGAVER FOR DELTAGERE MED DANSK SOM ANDETSPROG

Nr.	Udgave 1	Udgave 2	Gennemsnitlig korrekthedsprocent
1	Drengen giver kvinden æblet	Manden giver pigen gaven	97,5 %
4	Pigen venter på bussen	Manden venter på toget	93 %
2	Manden ser bilen	Kvinden spiser isen	92,5 %
22	Bilen, men ikke cyklen, er blå	Bogen, men ikke blyanten, er hvid	90,5 %
3	Den gave på bordet, den er blå	Den fugl på bordet, den er gul	89,5 %

TABEL 6. DE FEM SVÆRESTE OPGAVER FOR DELTAGERE MED DANSK SOM ANDETSPROG

Nr.	Udgave 1	Udgave 2	Gennemsnitlig korrekthedsprocent
11	Kvinden, som står op, spiser ikke et æble, men drengen, som sidder ned, gør	Manden, som cykler, ser ikke bilen, men pigen, som løber, gør	32,5 %
17	Mandens, men ikke pigens, bukser er blå	Kvindens, men ikke mandens, sko er blå	27,5 %
27	Blyanten ligger på bogen, som er blå	Kassen står bag ved cyklen, som er hvid	26,5 %
16	Kun den mand, som pigen ser, løber	Kun den dreng, som kvinden ser, spiser	19 %
28	Pigen med cyklen vinker kvinden til, men ikke til manden med de gule sko	Drengen med bogen kigger pigen på, men ikke på kvinden med de blå bukser	12 %

Vi har på tilsvarende måde fundet de letteste og sværeste opgaver for deltagerne med dansk som førstesprog. På denne baggrund undersøgte vi, om det var de samme opgaver, som er hhv. lette og svære for deltagerne med dansk som hhv. førstesprog og andetsprog. Vi fandt en høj grad af overensstemmelse mellem hhv. de letteste og sværeste opgaver for de to deltagergrupper. Blandt de fem letteste opgaver for de andetsprogede deltagere lå således alle opgaver på nær opgave 3 blandt de otte letteste hos deltagerne med dansk som førstesprog (se tabel 7), og blandt de fem sværeste opgaver for de andetsprogede lå alle blandt de seks sværeste hos deltagerne med dansk som førstesprog (se tabel 8).

TABEL 7. DE OTTE LETTESTE OPGAVER FOR DELTAGERE MED DANSK SOM FØRSTESPROG

Nr.	Udgave 1	Udgave 2	Gennemsnitlig korrekthedsprocent
15	Ikke bare bogen, men også blyanten, er hvid	Ikke bare bilen, men også cyklen, er gul	99,5 %
21	Kvinden peger på katten, som drengene ikke ser	Pigerne vinker til manden, som drengen ikke ser	99,5 %
1	Drengen giver kvinden æblet	Manden giver pigen gaven	99 %
20	Bilen holder for rødt	Bussen holder i kø	99 %
22	Bilen, men ikke cyklen, er blå	Bogen, men ikke blyanten, er hvid	99 %
9	Fuglen er under bordet	Katten er over hunden	98,5 %
2	Manden ser bilen	Kvinden spiser isen	98 %
4	Pigen venter på bussen	Manden venter på toget	98 %

TABEL 8. DE SEKS SVÆRESTE OPGAVER FOR DELTAGERE MED DANSK SOM FØRSTESPROG

Nr.	Udgave 1	Udgave 2	Gennemsnitlig korrekthedsprocent
11	Kvinden, som står op, spiser ikke et æble, men drengen, som sidder ned, gør	Manden, som cykler, ser ikke bilen, men pigen, som løber, gør	79,5 %
25	Drengen, som kvinden ser, cykler	Manden, som pigen ser, vinker	78 %
27	Blyanten ligger på bogen, som er blå	Kassen står bag ved cyklen, som er hvid	77 %
17	Mandens, men ikke pigens, bukser er blå	Kvindens, men ikke mandens, sko er blå	64,5 %
16	Kun den mand, som pigen ser, løber	Kun den dreng, som kvinden ser, spiser	63 %
28	Pigen med cyklen vinker kvinden til, men ikke til manden med de gule sko	Drengen med bogen kigger pigen på, men ikke på kvinden med de blå bukser	37,5 %

3.4.1 Karakteristik af de letteste opgaver

I det følgende bruges eksempler fra testudgave 1. De repræsenterer begge testudgaver.

De fem letteste opgaver for deltagerne med dansk som andetsprog (se tabel 5) er kendetegnede ved at være korte simple sætninger med ligefrem ordstilling. Sætningerne rummer i gennemsnit 4,8 ord, og ingen af dem indeholder mere end én sætning. Opgave 2 har den simpleste opbygning og består udelukkende af verbalet *ser*, subjektet *manden* og objektet *bilen*. Opgave 1 er næsten lige så simpel, men indeholder også et indirekte objekt, *kvinden*. Opgave 4 består af verbalet *venter*, subjektet *pigen* og præpositionsobjektet *på bussen*. I alle tre opgaver er subjektet placeret i forfeltet, det vil sige forrest i sætningen, og er altså den første information, som deltageren hører. Deltageren kan derfor fra første ord vide, hvad han eller hun skal kigge efter på testbillederne.

Opgave 22 og 3 er lidt anderledes end de tre letteste opgaver. Opgave 22 vil blive gennemgået senere i en sammenligning med opgave 17 fra

de sværeste sætninger. Opgave 3 indledes med leddet *den gave på bordet*, som står i ekstraposition inden forfeltet, hvor subjektet *den* er placeret. Derefter følger kopulaverbet *er* og subjektsprædikatet *blå*. Subjektet *den* viser tilbage til leddet i ekstraposition. Effekten af denne opstilling er, at der lægges et ekstra fokus på subjektet igennem dets udspecificering først i sætningen. Derefter følger en simpelt konstrueret sætning med subjekt, kopulaverbum og subjektsprædikat.

Det sidste sætningsled varierer fra opgave til opgave. Sætning 2 afsluttes med et direkte objekt. Sætning 1 rummer både et indirekte og et direkte objekt. I sætning 4 ses et præpositionsobjekt og i sætning 22 og 3 et subjektsprædikat.

Opsummerende er det, som kendetegner de fem letteste opgaver, at de er korte, består af en enkelt sætning og er relativt simple i deres opbygning. Desuden er subjektet placeret først i sætningerne.

3.4.2 Karakteristik af de sværeste opgaver

De fem sværeste sætninger for deltagerne med dansk som andetsprog (se tabel 6) er kendetegnede ved at være lange og komplekse. De indeholder i gennemsnit 9,6 ord, hvilket er dobbelt så mange som gennemsnittet for de letteste sætninger. Bortset fra opgave 17 består de alle af mere end én sætning. Undtagen opgave 28 har de alle ligefrem ordstilling.

Kompleksiteten ses især i subjekterne. I opgave 11 og 16 indeholder subjektet en relativsætning: *Kvinden, som står op* og *drengen, som sidder ned* i opgave 11 og *den mand, som pigen ser* i opgave 16. I opgave 17 indeholder subjektet genitiv og ellipse: *Mandens, men ikke pigens, bukser*. Opgave 27 og 28 har begge et simpelt subjekt, henholdsvis *Blyanten* og *kvinden*, men er komplekse på anden vis. I opgave 27 modificeres objektet, *bogen*, af en relativsætning. Denne relation skal deltageren gennemskue. Opgave 28 er den sværeste i hele sættet. Der er tale om en OVS-sætning, hvor præpositionens styrelse, *Pigen med cyklen*, er rykket frem i forfeltet. Det betyder, at deltageren skal forholde sig til flere informationer, før han eller hun præsenteres for subjektet. Opgaven består af to sætninger, og i den anden sætning er både subjektet og verbalet udeladt ved ellipse.

I hele opgavesættet findes kun yderligere ét sætningspar med OVS-konstruktion. Det andet sætningspar er opgave 26 med ordlyden

”Hunden sidder pigen på” og ”Hunden løber manden efter” som henholdsvis 72 % og 67 % af deltagerne med dansk som andetsprog har besvaret korrekt. Det placerer opgaven som den 11. letteste ud af 28 for denne deltagergruppe. I modsætning til opgave 28 er opgave 26 kort og indeholder få informationer. Opgave 28 er derimod lang og kompleks. I begge præsenteres deltageren sent for subjektet, men i opgave 28 er der flere informationer og relationer at holde styr på samtidig med, at vigtige elementer er udeladt ved ellipse.

Sætning 17 er interessant, for den har den samme opbygning som sætning 22 blandt de letteste opgaver (se tabel 9).

TABEL 9. SAMMENLIGNING AF OPGAVER 22 OG OPGAVER 17

22	Bilen, men ikke cyklen	er	blå
17	Mandens, men ikke pigens, bukser	er	blå

Den eneste forskel på de to sætninger er at finde i subjektet. I sætning 22 har subjektet strukturen *X, men ikke Y*. Det har sætning 17 også, men her indgår også en genitiv og en ellipse. I sætning 22 skal deltageren forholde sig til *bilen* (X) og *cyklen* (Y). I sætning 17 skal han eller hun forholde sig til *mandens bukser* (X) og *pigens bukser* (Y), men substantivet *bukser* udelades efter *mandens* og nævnes først efter *pigens*. Deltageren får altså først informationen om bukserne i slutningen af leddet. Det betyder, at deltageren skal igennem flere informationer, inden det er muligt at begynde at identificere det rigtige billede.

Med henblik på sammenligning oplistes i tabel 10 subjekter fra hhv. de letteste og sværeste sætninger.

TABEL 10. SUBJEKTER FRA HENHOLDSVIS DE LETTESTE OG SVÆRESTE SÆTNINGER

Subjekter fra de letteste sætninger	Subjekter fra de sværeste sætninger
Drengen	Kvinden, som står op; drengen, som sidder ned
Pigen	Mandens, men ikke pigens, bukser
Manden	Blyanten
Bilen, men ikke cyklen	den mand, som pigen ser
Den	Kvinden

Her ses det, at fire subjekter blandt de letteste opgaver er simple, mens tre subjekter blandt de sværeste opgaver er komplekse. Komplexiteten består bl.a. i, at subjekterne tre steder rummer relativsætninger.

Opsummerende er det, som kendetegner de sværeste sætninger i testens opgaver, at de er lange, og at især subjekterne er komplekse. Der indgår flere sætninger, og leddene indeholder meget information.

4 DISKUSSION

Vi har som nævnt indledningsvist som led i et større projekt fået til opgave at udvikle en ny test til afdækning af sprogforståelse over ordniveau med henblik på brug ved visitering af voksne med dansk som andetsprog til undervisningstilbuddene FVU-dansk og FVU-start. Vi har i det foregående beskrevet udviklingen af denne test og afprøvningen af den blandt deltagere fra forberedende voksenundervisning, danskuddannelse og ordblindeundervisning.

På basis af afprøvningsresultaterne undersøgte vi sætningsforståelsestestens pålidelighed (reliabilitet) og gyldighed (validitet). Testens pålidelighed blev vurderet dels ud fra korrelationen mellem deltagernes testscorer i de to parallelt opbyggede udgaver, dels ud fra korrelationen mellem scorerne i de enkelte opgaver i hver af testudgaverne. Resultaterne indikerede, at testen havde høj pålidelighed. For at belyse gyldigheden af den nye sætningsforståelsestest undersøgte vi først sammenhængen mellem deltagernes præstationer i denne test med præstationerne i en anden test af sætningsforståelse, som nogle af deltagerne havde gennemført. Vi fandt en relativt høj korrelation mellem deltagernes præstationer i de to test, hvilket underbygger gyldigheden af den nye sætningsforståelsestest. Endvidere undersøgte vi, om deltagernes præstationer i testen stemte overens med visse ydre kriterier. Vi sammenholdt således deltagernes testscorer med oplysninger om deres sproglige baggrund og fandt, at deltagere med dansk som førstesprog som forventet gennemsnitligt klarede sig signifikant bedre i testen som helhed end deltagere med dansk som andetsprog. Vi fandt derudover, at andetsprogede deltagere i undervisningstilbuddet FVU-dansk gennemsnitligt præsterede signifikant bedre end deltagere i FVU-start, som er et tilbud til voksne, der efter uddannelsesinstitutionernes vurdering har for begrænsede danskfærdigheder til at deltage i fx FVU-dansk. Begge

disse resultater underbygger yderligere testens gyldighed. Det ville have været en styrke, hvis vi også havde kunnet undersøge den prædiktive validitet af den nye sætningsforståelsestest ved at sammenligne testresultaterne med, hvordan det gik deltagerne fx nogle år senere. Dette lå imidlertid uden for rammerne af projektet.

Vi undersøgte endvidere sværhedsgraden af sætningsforståelsestesten som helhed og fandt, at der blandt deltagerne med dansk som andetsprog var en betydelig spredning i resultaterne, og at der hverken sås gulv- eller lofteffekter. Vi vurderer på denne baggrund, at testen som helhed har en passende sværhedsgrad i forhold til målgruppen. Derimod sås der en svag lofteffekt blandt deltagere med dansk som førstesprog, hvilket indikerer, at der ville være brug for at tilføje nogle sværere opgaver, hvis testen også skulle bruges til at afdække individuelle forskelle i sætningsforståelse i denne gruppe.

Endelig udforskede vi, hvad der karakteriserer de sætninger i testen, som er hhv. lette og svære at forstå for voksne med dansk som andetsprog, og i den sammenhæng undersøgte vi desuden, om de sætninger, som er lette og svære at forstå for voksne med dansk som andetsprog, også er relativt lette og svære for voksne med dansk som førstesprog. De fem letteste opgaver for deltagerne med dansk som andetsprog var kendetegnede ved at være korte, bestå af en enkelt sætning og være relativt simple i deres opbygning. Desuden var subjektet placeret først i sætningerne. I modsætning hertil var de sværeste sætninger kendetegnede ved at være lange, bestå af flere sætninger og have komplekse subjekter. De to kategorier af sætninger adskilte sig altså især ved længde og kompleksitet. Vi fandt derudover, at der inden for testen var stort overlap mellem de sætningskonstruktioner, som var hhv. lette og svære for voksne med dansk som hhv. førstesprog og andetsprog. Den væsentligste forskel var, at deltagerne med dansk som førstesprog ved de sætninger, som de havde sværest ved at forstå, gennemsnitligt besvarede væsentligt flere opgaver korrekt, end deltagerne med dansk som andetsprog gennemsnitligt gjorde ved de sætninger, der var sværest for dem.

Vi fandt ingen tegn på, at gruppen af deltagere med dansk som andetsprog klarede sig bedre i nogle opgaver end gruppen af deltagere med dansk som førstesprog. Vi har imidlertid ikke kendskab til deltagernes uddannelsesniveau i modsætning til Dabrowska og Street (2006), der

som tidligere beskrevet fandt, at højtuddannede andetsprogede voksne faktisk havde bedre forståelse af visse typer af sætninger end lavtuddannede voksne med testsproget som førstesprog. En eventuel efterprøvning af dette resultat i dansk sammenhæng ville kræve, at både deltagerne og sætningskonstruktionerne i opgaverne blev valgt ud fra andre kriterier end i vores undersøgelse.

Vi fandt som nævnt, at de sværeste opgaver i den nye sætningsforståelsestest i gennemsnit indeholder dobbelt så mange ord, som de letteste gør, og at de sværeste opgaver består af flere sætninger. Man kan overveje, om det er længden i sig selv, der gør en forskel, eller om det er den kompleksitet, som naturligt følger med et øget antal ord i sætningerne. Dette har vi ikke umiddelbart grundlag for at afgøre ud fra vores undersøgelse. Imidlertid tyder andre undersøgelser på, at lange sætninger generelt er sværere at huske end korte, fx i test med sætningsgentagelse (fx Perkins et al. 1986, Polišenská et al. 2015). Det virker sandsynligt, at det også i en test som vores alt andet lige vil være sværere at fastholde lange sætninger i hukommelsen, mens man leder efter det rigtige billede.

Tidligere danske undersøgelser af sætningsforståelse har vist, at ikke-kanoniske sætningsstrukturer med fx OVS-ledstilling er sværere at forstå for skoleelever med dansk som førstesprog end sætninger med SVO-ledstilling (fx Poulsen et al. 2022). Den nye sætningsforståelsestest indeholder kun to sætningspar med OVS-konstruktion (i alt fire opgaver). Vi vil alligevel som illustration af en mere generel problemstilling inddrage deltageres besvarelser af opgaverne med OVS-sætninger. Opgave 28, som placerer sig som den sværeste opgave i hele testen, har ordlyden ”Pigen med cyklen vinker kvinden til, men ikke til manden med de gule sko”. Til sammenligning har opgave 26 ordlyden ”Hunden sidder pigen på” og placerer sig som den 11. letteste ud af de 28 opgaver, så opgave 26 er altså ikke placeret blandt de sværeste opgaver. Det tyder på, at det kan være andre træk end ordstillingen, som kan forklare, hvorfor opgave 28 er svær for deltagerne. Sætningen i opgave 26 er kort og indeholder få informationer, hvorimod opgave 28 er lang og kompleks. I både opgave 26 og 28 præsenteres deltageren sent for subjektet, men i opgave 28 er der flere informationer og relationer at holde styr på samtidig med, at vigtige elementer er udeladt ved ellipse. Deltageren skal altså forholde sig til mange ting og relationer, før han eller hun kan

begynde at spore sig ind på det korrekte billede i opgave 28, hvilket også er kendetegnende for andre af de sværeste opgaver. Den nye test af sætningsforståelse er med andre ord ikke designet til og derfor heller ikke egnet til fx at besvare, hvorvidt OVS-strukturer i sig selv gør sætninger svære at forstå for voksne med dansk som andetsprog.

Imidlertid ville det være meget relevant at undersøge systematisk, hvorvidt voksne med dansk som andetsprog har særlig svært (eller let) ved at forstå sætninger med forskellige ikke-kanoniske konstruktioner, hvorvidt andetsprogede voksne adskiller sig fra børn og voksne med dansk som førstesprog, og hvorvidt eventuelle forskelle eller ligheder er relateret til forskelle i uddannelsesniveau. Til sådanne undersøgelser kunne man eksempelvis videreudvikle den nye sætningsforståelsestest og tilføje opgaver af de typer, der ville være brug for som grundlag for at besvare specifikke forskningsspørgsmål.

Mette Stidsen, videnskabelig assistent
Center for Læseforskning, Københavns Universitet
mette@stidsen.dk

Anna Steenberg Gellert, lektor
Center for Læseforskning, Københavns Universitet
agellert@hum.ku.dk

TAK

Tak til kursister og undervisere hos voksenuddannelsescentrene på Amager og Frederiksberg og i Hvidovre, København, Lyngby, Nyborg, Nykøbing Falster, Næstved, Odense, Ringsted, Roskilde, Rødovre, Silkeborg og Svendborg, hos AOF-afdelingerne i Hvidovre, Slagelse, Svendborg, Aalborg og Aarhus, hos Clavis Sprog og Kompetence i København og Roskilde, hos Vestegnens Sprog- og Kompetencecenter i Ballerup, Glostrup og Kastrup og hos Køge Handelsskole. Også tak til illustrator Martin Bolow fra Bolow Artwork, it-udviklerne Dennis Flood og Jens Gertsen fra Tekstur, professor Carsten Elbro, vores studentermedarbejdere og projektets følgegruppe.

LITTERATUR

- Asmussen, V. & C. Elbro. 2017. *VLV-2. Vejledende Læsetest for Voksne 2. Teknisk rapport*. København: Center for Læseforskning og Undervisningsministeriet. (Upubliseret rapport).
- Bachman, L.F. 2004. *Statistical analyses for language assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bek, T. 2022. Farveblindhed. *Patienthåndbogen*. 22. august 2022. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/oejne/om-oejet-og-synet/farveblindhed/> (tilgængeligt 14. februar 2023).
- Bishop, D. 2010. *Test for reception of grammar (TROG)*, version 2. Dansk udgave. Stockholm: Pearson.
- Brimo, D., K. Apel & T. Fountain. 2017. Examining the contributions of syntactic awareness and syntactic knowledge to reading comprehension. *Journal of Research in Reading* 40(1). 57-74. DOI: 10.1111/1467-9817.12050.
- Dabrowska, E. & J. Street. 2006. Individual differences in language attainment: Comprehension of passive sentences by native and non-native English speakers. *Language Sciences* 28(6). 604-615. DOI: 10.1016/j.langsci.2005.11.014.
- Elbro, C. 2014. *Læsning og læseundervisning (3. udgave)*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Elbro, C. 2021. *Læsevanskeligheder (2. udgave)*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Elbro, C. & M. Poulsen. 2015. *Hold i virkeligheden. Statistik og evidens i uddannelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Engberg-Pedersen, E. & R.V. Christensen. 2017. Mental states and activities in Danish narratives: Children with autism and children with language impairment. *Journal of Child Language* 44. 1192-1217. DOI: 10.1017/S0305000916000507.
- EVA. 2020. *Brug af Forberedende Voksenundervisning (FVU). En registerundersøgelse af aktivitet, deltagerprofiler og videre uddannelsesforløb*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Frizelle, P., C. O'Neill & D.V.M. Bishop. 2017. Assessing understanding of relative clauses: A comparison of multiple-choice comprehension versus sentence repetition. *Journal of Child Language* 44(6). 1435-1457. DOI: 10.1017/S0305000916000635.
- Frizelle, P., P. Thompson, M. Duta & D.V.M. Bishop. 2019. Assessing children's understanding of complex syntax: A comparison of two methods. *Language learning* 69(2). 255-291. DOI: 10.1111/lang.12332.

- Gellert, A.S. & C. Elbro. 2008. *Rapport om udvikling og afprøvning af Vejledende Læse-test for Voksne i papirversion og it-version*. København: Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Gellert, A.S., C. Elbro & M. Stidsen. Undervejs. *Rapport om udvikling og afprøvning af test til målgruppeafgrænsning på FVU-dansk og FVU-start*. København: Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Grandjean, D. & M. Poulsen. 2017. Er syntaks en flaskehals i forståelsen? En undersøgelse af syntaksens betydning for børns sætningsforståelse. *NyS - Nydanske Sprogstudier* 52-53. 207-230. DOI: 10.7146/nys.v1i52-53.26264.
- Hoover, W.A. & P.B. Gough. 1990. The simple view of reading. *Reading & Writing* 2(2). 127-160. DOI: 10.1007/BF00401799.
- Juul, H., A.S. Gellert & K.F. Andersen. 2021. Sprogtestning. L. Kjæræk & D. Boeg Thomsen (red.), *Børns sprogtilegnelse. Sprogudvikling hos danske børn i alderen 0-6 år*, 237-253. Frydenlund Academic.
- Moll, K., C. Hulme, S. Nag & M.J. Snowling. 2013. Sentence repetition as a marker of language skills in children with dyslexia. *Applied Psycholinguistics* 36. 1-19. DOI: 10.1017/S0142716413000209.
- Nielsen, J.L., R. Vang Christensen & M. Poulsen. 2022. What's format got to do with it? A comparison of three syntactic comprehension measures. (Upubliceret artikelmanuskript).
- Oakhill, J., K. Cain & C. Elbro. 2015. *Læseforståelse - indsigt og undervisning*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Perkins, K., S.R. Brutton & P.J. Angelis. 1986. Derivational complexity and item difficulty in a sentence repetition task. *Language learning* 36(2). 125-141. DOI: 10.1111/j.1467-1770.1986.tb00375.x.
- Polišenská, K., S. Chiat & P. Roy. 2015. Sentence repetition: What does the task measure? *International Journal of Language & Communication Disorders* 50. 106-118. DOI: 10.1111/1460-6984.12126.
- Poulsen, M., & A.K.D. Gravgaard. 2016. Who did what to whom?: The relationship between syntactic aspects of sentence comprehension and text comprehension. *Scientific Studies of Reading* 20(4). 325-338. DOI: 10.1080/10888438.2016.1180695.
- Poulsen, M., J.L. Nielsen & R. Vang Christensen. 2022. Remembering sentences is not all about memory: Convergent and discriminant validity of syntactic knowledge and its relationship with reading comprehension. *Journal of Child Language* 49(2). 349-365. DOI: 10.1017/S0305000921000210.

- Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen. 2013. *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med it i Danmark*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Rønberg, L. 2014. Hvad er problemet? Elever med dansk som andetsprog kan jo sagtens læse! *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift* 51(1). 3-18.
- Silva, M., & K. Cain. 2015. The relations between lower and higher level comprehension skills and their role in prediction of early reading comprehension. *Journal of Educational Psychology* 107(2). 321-331. DOI: 10.1037/a0037769.
- Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2020. *Bekendtgørelse om undervisning m.v. inden for forberedende voksenundervisning*. København: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2020/439> (tilgået 14. februar 2023).
- Styrelsen for Undervisning og Kvalitet 2022. *Vejledning om formål, tilrettelæggelse, indhold og gennemførelse af forberedende voksenundervisning (FVU)*. København: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2022/9049> (tilgået 14. februar 2023).
- Yan, X., Y. Maeda, J. Lv & A. Ginther. 2016. Elicited imitation as a measure of second language proficiency: A narrative review and meta-analysis. *Language Testing* 33(4). 497-528. DOI: 10.1177/0265532215594643.